

БЕЛЕШКЕ

Предавање друга Ђиласа на састанку секције Удружења универзитетских наставника на Правном факултету. — 20 априла о. г. на састанку секције одржао је предавање друг Ђилас о међународним односима са гледишта социјалистичке државе, са посебним освртом на улогу и значај наше земље у борби за победу принципа једнакости и равноправности у изграђивању међународних односа. Иако се тема пре свега односила на проблеме односа међу државама, предавач је дао и широку социјално-економску анализу данашње фазе у развиту капитализма, а нарочито социјалистичких елемената у њему. Он се, например, задржао на карактеру државне својине у оквиру државног капитализма; на објективној улози радничке класе у изградњи социјализма, и то независно од тренутног степена политичке свести те класе у свету; на улози и историском месту Прве, Друге и Треће Интернационале и последицама болшевизације ове последње по политички развитаку радничког покрета у свету; на неким питањима будућег развитака у Совјетском Савезу, итд. У предавању и дискусији која се развила после предавања, друг Ђилас се осврнуо на наш правни и политички развитаку, на нашу правну праксу и на улогу правних факултета и правне теоретске мисли, у спровођењу и осигурању социјалистичке законитости и њеног демократског развитака.

Врло пажљиво саслушан од аудиторijума, друг Ђилас је одго-

варао на питања и узимао више пута реч у дискусији која се, после његовог предавања, развила до дубоко у ноћ.

И. М.

Састанак наставника теорије државе и права у Загребу. — У Загребу је 17 и 18 априла т. г. одржан састанак наставника теорије државе и права са свих наших правних факултета. Учествовали су следећи наставници теорије државе и права: проф. др Горазд Кушеј, и проф. др. Јоже Горичар, из Љубљане; проф. др. Олег Мандић и асистент Берислав Перић, из Загреба; проф. др. Радомир Лукић из Београда; предавач Ахмед Салчић из Сарајева, и предавач Стеван Габер из Скопља. Поред тога су присуствовали и академик проф. др. Иво Крбек, проф. др. Јован Стефановић и проф. др. Фердо Чулиновић из Загреба. Састанак је одржан на Правном факултету у Загребу, у најпријатнијој атмосфери и у условима који су омогућивали најинтензивнији рад. За ово треба захвалити читавом колективу Правног факултета у Загребу, а посебно декану др. Рудолфу Бичанићу. Истовремено је Правни факултет организовао и два јавна предавања учесника састанка на факултету. Др. Лукић је одржао предавање о економској демократији, а др. Кушеј о односу државе и права. Оба предавања су била с дискусијом и изазвала су жив интерес бројних слушаца.

Потстрек за овај састанак дао је др. Кушеј, који је, заједно са

др. Лукићем, израдио и дневни ред састанка. Потребна за састанком је била велика. Најпре, зато што је то био први састанак на коме су се наставници могли ближе упознати међу собом и видети метод рада и проблема које обрађују. Затим, и нарочито, што је теорија државе и права код нас данас у великом развоју и пред низом нерешених основних питања. Доскорашње вишемање некритичко преузимање совјетске теорије показало се рђавим: особито у вези с новим развојем наше државе и права, али и с развојем како совјетске тако и савремене буржоаске државе и права, морају се решавати на нов начин многобројни нови проблеми. Најзад, има и хитних чисто наставних и педагошких проблема у вези с теоријом државе и права који се морају решити. Сва ова питања су тако тешка и сложена да захтевају дуг рад великог броја научника, а пре свега заједничко расправљање извесних основних полазних тачака за даље дубље истраживање.

У дневном реду састанка огледају се проблеми који су горе наведени. Расправљано је наиме о: 1) конструкцији програма теорије државе и права, 2) дијалектичком методу у теорији државе и права, 3) односу теорије државе и права и увода у друштвене науке, 4) односу између теорије државе и права и уставног права, 5) класификацији државе и права, 6) продубљивању појмова државе и права као класних појава, и 7) систему социјалистичког права. О питањима под 1, 2, 6 и 7 као увод у дискусију одржао је усмене реферате др. Лукић, а писмене о питању под 3 — др. Горичар, под 4 — Салчић и под 5 — др. Мандић. После сваког реферата се развијала дуга, жива и плодна дискусија, у којој су сви учесници износили своја гледишта и која је донела највише користи свима.

Као почетно и основно питање расправљано је питање конструк-

ције програма теорије државе и права. У досадашњој обради, и нашој и иностраној, овог предмета, овај се делио на два дела: теорију државе и теорију права, и сваки део је излаган засебно (често и од два наставника), један за другим. Тако су уствари само вишемање механички повезивана два потпуно одвојена предмета и није се могла увидети тесна веза која постоји змеђу државе и права. Поред тога, то води извесном понављању, као и тешкоћама у разумевању, будући да се држава не може разумети без права, и обрнуто. С друге стране, ако се стоји на гледишту да су држава и право јединствен одраз класне Борбе у друштву и органски повезани међу собом, нужно је да се то види и у јединственом излагању обе те појаве као једне целине. Идеално би било, дакле, да се упоредо и истовремено излажу и држава и право, а не да се одвајају. Али, иако су се сви сложили у томе, ипак је истакнуто и то да би овако излагање такође проузроковало извесне педагошке тешкоће, пошто се не би могло добити потпуно јасна физиономија државе с једне и права с друге стране. Свака од ових појава, поред заједничких црта с другом, има и своје специфичне црте, које захтевају посебну обраду, која се може дати у једном целовитом и упоредном излагању. Притом је подвучено да нарочито теорија права треба да разради специфични технички елемент у праву (правну технику), који је досад код нас био веома занемарен.

На крају је постигнута сагласност да треба радити у правцу припреме једног целовитог излагања теорије државе и права, али да засад то није могућно извести. Као прелазан начин излагања треба усвојити поделу читавог предмета на три приближно једнака дела: један увод, теорију државе и теорију права. У уводу би се опширно изложило све оно што је основно и заједничко и за државу и за право. Ту би се да-

ли пре свега социолошки елементи државе и права. Напротив, у теорији државе и права требало би излагати оно што је специфично за државу, односно право, што значи да би се излагали пре свега организациони, односно технички елементи њихови. Тако би се, с једне стране, у уводу довољно опширно истакла јединственост појаве државе и права и њена повезаност с друштвом, а пре свега с његовом економском основицом; а, с друге стране, довољно би било дато места специфично правном моменту и правној техници и подвучена разлика између државе и права.

У питању о дијалектичком методу у теорији државе и права утврђено је да се досад често сувише вулгарно сматрало да је дијалектички метод нешто потпуно одвојено од досадашњег развоја правних наука и да се од досадашњих резултата тих наука ништа не може искористити, особито кад се тиче метода. Међутим, мора се схватити да дијалектички метод не значи *уништење* него *превазилажење* досадашњег развитка и резултата, у смислу Хегеловог *укидања*. Дијалектички метод као општи научни метод значи примену најопштијих научних закона (дијалектика) на истраживање предмета одређених наука, у овом случају теорије државе и права. Али он, баш као такав, нужно укључује у себе и посебне научне методе тих појединих наука. Дијалектички изучавати једну ствар, то пре свега значи изучавати је свестрано, свим методама који хватају њене разне стране. Али у сваком таквом посебном методу морају да буду примењена општа начела дијалектике; сваки такав метод мора бити изнутра дијалектички схваћен. Тако напр. физика не може да одбаци метод експеримента, да би се служила „дијалектичким“ методом; напротив, тај метод улази у дијалектички, уколико буде дијалектички схваћен и примењен, тј. као део једне више целине. У теорији

државе и права су се тако досад развила два главна метода: правни и социолошки. Они нису погрешни; само су једностранни — сваки за себе је недовољан да нам да пуно сазнање о држави и праву. Али је сваки и нужан за то сазнање, и сваки улази у оквир дијалектичког метода. Стога дијалектички изучавати државу и право значи изучавати је и социолошки, и правно, и на сваки други начин, водећи увек рачуна да нам сваки од тих метода открива само једну страну целине.

Исто тако је подвучено да дијалектички метод захтева *конкретно* изучавање сваког појединог питања и извођење закључака с обзиром на конкретну грађу, а не унапред и апстрактно калемљење општих дијалектичких законитости на непроучену грађу. Ово друго води у догматизам и шематизам, који су управо супротност дијалектици.

У расправљању о односу између теорије државе и права и увода у социологију најпре је истакнуто као најважније да треба што пре увести на све правне факултете као обавезан предмет увод у општу социологију. На већини факултета код нас тај предмет није обавезан. Колико је у своје време било оправдано укидање апстрактног и догматичког предмета основи марксизма-лењинизма, толико је данас неоправдано неувођење увода у социологију. Право је по превасходству друштвена наука и немогуће ју је проучавати ако се не знају основни појмови и закони о друштву. Међутим, неке гимназије у том погледу не дају скоро никаквих знања. И док гимназист учи апстрактно непотребне детаље о природи у ботаници, физички, хемији итд., он не учи ништа о друштву, иако је оно бар исто толико важно. Искуство у раду на факултету показује апсолутно неподношљиву празнину у том погледу у знању студената. У том уводу би се извучавало друштво уопште, као г-дам, и сви његови основни еле-

менти и закони, а посебно оне друштвене појаве које су у тесној вези с државом и правом, као: класни састав друштва и класна борба, разни друштвени облици и заједнице (сталежи, касте, удружења, организације, народи, нације, итд., итд.), особито они који су тешње везани с државом и правом (политичке странке, нације), као и појаве друштвене свести: друштвена правила, друштвене идеологије (особито политичке и правне) итд. Овај би предмет имао да критички обради и искористи огромну грађу коју је социологија досад прикупила и која је нама, под совјетским утицајем, остала вишемања непозната, иако је драгоценца.

У вези с тим је истакнуто да студенти показују и врло слабо знање из области филозофије (теорије сазнања, логике, историје филозофије), и да им је стога тешко да студирају право уопште, а теорију државе и права посебно. Подвучена је потреба да се овим предметима посвети више пажње у гимназији, а на факултету да се у погодном облику (у семинару, напр., или друкчије) допуни ово знање и омогући разумевање филозофских елемената теорије државе и права.

Такође је додирнуто и питање историје државе и права. Утврђено је да је на извесним факултетима сувише историских предмета, јер се поред националне учи као посебан предмет и општа историја (поред римског права). Постигнута је сагласност да је довољан један предмет — историја државе и права — с нагласком на националној историји, с тим што нужно део историског материјала мора да обухвати с једне стране теорија државе и права, а с друге стране — увод у социологију. Исто тако, у случају групног полагање испита, требало би да теорија државе и права с уводом у социологију, а евентуално и с историјом државе и права (и римским) чини једну групу. Тако

би студент добио заокружено знање из широке области. Друга евентуалност би била да се место историје у групу уведе економија.

Што се тиче самог разграничења социологије и теорије, груба подела би била: социологија се бави општим друштвеним законитостима (по једном мишљењу, она је истоветна с историским материјализмом, по другом — не), теорија — општим законитостима државе и права, а посебне правне науке — законитостима одговарајућих посебних предмета. При обрађивању својих основних појмова — државе и права — теорија државе и права излази из оквира чисто правних појмова и улази у широку област друштвених појава и законитости уопште, у вези с којима и на основу којих тек може да утврди те своје основне појмове. Баш зато она и није довољна, и мора да постоји социологија као посебан предмет, који би те основе друштвене проучио и од којих би теорија пошла у свом излагању. У супротном случају, она би се помешала са социологијом.

Иако је тако утврђен тесан додир са социологијом, ипак је практично разграничење између теорије државе и права и увода у социологију лако. Скуп се сложио да социолошке елементе државе мора обухватити теорија, јер би се она иначе свела на догматску и апстрактну чисто правну дисциплину. Увод у социологију, напротив, не би обухватио државу и право него само остале друштвене појаве које су повезане с њима. Тако би и једна и друга наука могле прикладно да продубљују своје посебне предмете и студент би стекао довољно знања о социологији да би могао научно обрађивати проблеме теорије државе и права.

У погледу односа између теорије државе и права и уставног права утврђено је да, сходно горњим поставкама, теорија обрађује опште појмове и законитости, а уставно право ФНРЈ само наше

позитивно уставно право. Према томе, разграничење међу њима је у начелу ниско. Ипак, у пракси се често догађа залажење једног предмета у други. Тако се у уставном праву веома често расправља о низу питања из теорије и обрнуто. Притом се не води рачуна да се у уставном праву та питања имају расправљати с другог видика него у теорији: напр. кад се у нашем уставном праву расправља о федерацији, онда треба излагати *нашу* федерацију, полазећи од општих знања о федерацији, која даје теорија. Обрнуто, треба избегавати да се у теорији наша установа или законитост утврђена код нас прогласи за општу, најбољу и тсл. (рецимо облик наше федерације за најбољи облик који треба да важи за све). Ипак, маколико ово било јасно, у пракси је тешко избећи мешање и понављање, особито кад се узме у обзир да уставно право треба да се обрађује компаративно, а да теорија треба пре свега да се осветљава нашом праксом. Чак је истакнуто да то може бити и корисно. Сваки наставник ће излагати своје гледиште на један проблем и осветлити једну страну проблема, тако да ће студент чути разна гледишта и моћи да их критички упоређује и цени, чиме ће се избећи догматичност настава и омогућити самосталност мишљења.

Посебну тешкоћу разграничења претставља питање пролетерске државе. С једне стране, пролетерска држава као општа појава улази у теорију државе и права; с друге стране, данас постоји само једна пролетерска држава, ФНРЈ, и као таква она је предмет уставног права ФНРЈ. Пошто нема више ниједне пролетерске државе, може ли се читаво учење о пролетерској држави преbacити у уставно право? Иако је несумњиво да ће највећу конкретну грађу о пролетерској држави обрнути уставно право, ипак теорија државе и права мора такође говорити о пролетерској држави и пра-

ву, трудећи се да утврди оно што је опште за њих и да не прогласи наше специфичности за нешто што је опште. Уставно право, пак, не треба да излаже опште учење о пролетерској држави, него само нашу сопствену пролетерску државу, у којој је, као и у свему конкретном, спојено оно што је опште с оним што је посебно, специфично.

У вези с излагањем о савременој буржоаској држави, поставило се и разрађено је претходно питање о класификацији држава (и права) уопште. У овом питању су се уобличила два става.

Први став се састоји у томе да је класификација држава и права на тзв. класне типове (робовласнички, феудални, буржоаски, пролетерски) чисто социолошка, и да као таква не улази у област теорије државе и права. Заиста, између ових типова нема никаквих суштинских државноправних разлика — увек је држава, макаква била, принудна организација, и увек правна норма у суштини иста, са санкцијом државног насиља. Чак је сумњиво и то да ли се пролетерска држава и право могу квалификовати као неексплоататорски, као и да ли појам неексплоататорске државе није противречан по себи. Јер владајући слој увек живи на рачун туђег рада — док је државе, докле има експлоатације, и обрнуто.

По другом ставу, пак, иако је тачно да је та класификација држава претежно социолошка, она ипак улази у теорију државе и права. Најпре стога, и као таква, што је већ раније утврђено да теорија државе и права мора да обухвати и социолошке елементе државе и права а не само чисто правне. Ако би се поступило друкчије, пало би се у чист нормативизам, који је једнодушно осуђен као једностран. Држава и право су део једног јединственог конкретног, класног друштва, и морају бити обухваћени као такви, као део који је органски везан за то друштво, а не као не-

што одвојено и самостално. Али, и то је важније, ове социолошке, класне разлике огледају се и на подручју чисто државноправном, изазивају последице које и нормативан метод мора да примени, иако не може да их објасни. Наиме, својство грађанина, односно правног субјекта, мења се зависно баш од типа државе, односно од владајуће класе. У вези с тим мења се читава државна организација, као и садржина правног поретка. Тако сама полазна тачка саму себе побива, јер се показује да ова класификација није чисто социолошка, него је и правна. Она, дакле, свакако улази у теорију државе и права. Доказ за то је што је и у немарксистичкој науци (напр. код Јелинека и других) усвојена скоро иста класификација.

У погледу оправданости појма неексплоататорске државе, примећено је да је то врло тежак проблем, који треба озбиљно проучити, и да све зависи од тога како ће се схватити појам експлоатације. Ако се управно-организациони рад, и у ширем смислу интелектуални рад уопште, схвати као експлоататорски, онда, разуме се, нема неексплоататорске државе, па је и пролетерска држава такође експлоататорска. Ако се, напротив, такав рад схвати као неексплоататорски, тј. као прави произвођач вредности, све дотле док је нужан, онда је пролетерска држава неексплоататорска док је нужна и уколико је то. Притом се сав проблем овим не исцрпљује, јер експлоататорска природа непролетерских држава не потиче само из експлоататорског карактера поменутог рада.

У расправљању питања продубљивања класне суштине државе и права утврђено је да се углавном догматички и апстрактно, без довољно аргументације и разраде, потврђује класна суштина државе и права. Међутим, иако је несумњиво да је њихова суштина класна, ипак се ту поставља низ питања на која се не мо-

же одговорити простим тврђењем. Та питања треба разрадити. Примера ради, наведена су четири таква питања. Најпре, иако је тачно да су држава и право класни, ипак је исто тако тачно и то да су прогресивна држава и право (а то је правило) нужна средства за напредак друштва уопште, па, дакле, — и потлачене класе — дакле, да су то у неку руку и заштитници општедруштвених интереса. Исто тако је несумњиво да држава и право штите низ општих интереса (рецимо, живот свакога). Друго, ако би се упрошћено схватила класна суштина, не би се могло објаснити како је могућно, и зашто је потребно, да се право државним насиљем примењује и против владајуће класе, односно њених припадника. У вези с тим треба разрадити и проблем сукоба разних слојева и делова саме владајуће класе. Ово одводи трећем питању, питању бирократије у ширем смислу, тј. групе људи која професионално врши државну власт. Нема сумње да је бирократија релативно веома самосталан друштвени слој, који се каткад, особито у прелазним периодима, може и сасвим осамосталити и преузети улогу класе. Та самосталност бирократије може објаснити много штошта што не објашњава упрошћено класно схватање државе и права, и овај проблем је, као што се зна, од особите важности за социјалистичку државу. Најзад, ако се држи доследно класног схватања државе и права, онда не треба бити неодлучан у питању природе тзв. међународног „права“ — оно није право, јер ту се не ради о намећању воље једне класе другој класи.

Сви учесници састанка су се сложили да су ова, и многа друга, с њима везана питања необично важна, да њихово постављање баца нову светлост на основна питања теорије државе и права, и да их треба даље проучавати. Исто тако су се сложили да треба што више критички користити

савремену буржоаску науку и осветити пажњу савременим појавама у држави и праву, особито државном капитализму, чије проучавање може много олакшати одговор на горња питања.

Најзад, у расправи о систему социјалистичког права подвучено је да је ово питање више практично-техничко, иако није лишено ни теориског значаја. Мада му је посвећено доста пажње код нас, оно још није решено. Било би занимљиво покушати једну нову систематизацију права држећи се ближе поделе друштва на основицу и надградњу. У сваком случају, решење овог питања подједнако интересује све гране права и задире у њих, и стога треба да га решава што шири круг научника. Стога је изражено мишљење да би требало да оно буде предмет расправљања међуфакултетске конференције правних факултета.

На крају су донети следећи закључци:

„Саветовање наставника теорије државе и права са свих правних и правно-економских факултета у нашој земљи констатира плодност овог састанка и наглашава потребу за периодичним одржавањем оваквих савјетовања, будући се измјеном мишљења упознавају различита становишта по одређеним проблемима. Ова је потреба такођер оправдана с обзиром на чињеницу да постоје ограничене могућности за публикацију научних мишљења са подручја Теорије државе и права.

„На дневном реду су биле слиједне тачке о којима се дискутирало и закључило ово:

„1) *Конструкција програма Теорије државе и права*. Закључено је, да се за сада остане на досадашњој подјели Теорије државе и права на три дијела (Увод, Теорија државе, Теорија права). Сматра се да Увод треба да буде претежно социолошки, што не значи да Теорија државе и права не треба да примјењује социолошка посматрања. Препоручено је свим

учесницима савјетовања да у даљем свом раду испитају могућност паралелног излагања Теорије државе и Теорије права.

„2) *Дијалектички метод у Теорији државе и права*. Дијалектички метод значи свестрано укључивање свих посебних метода појединих наука, а нарочито социолошког и правног, уколико је њиховом помоћу могуће изразити динамику развитака на овом научном подручју.

„3) *Однос Теорије државе и права према Уводу у друштвене науке*. Саветовање је закључило, да је за подизање наставе на правним факултетима потребно увести Увод у друштвене науке као обавезан предмет. То не значи повратак на догматски систем предавања некадашњег предмета Основни марксизма-лењинизма, већ истраживање законитости друштвеног развитака на темељу конкретних података из стварности. У вези с тим намеће се ревизија наставног плана с обзиром на хисториске предмете. У опћој социологији би требало особито обрађивати проблеме који су у вези с државом и правом, али би било потребно задржати у Теорији државе и права социолошке елементе. Мјесто опће и националне правне историје треба увести један хисториски предмет са нагласком на националној правној историји. У том случају било би потребно повезати у истој испитној групи Увод у друштвене науке, предмет правне историје и Теорију државе и права.

„4) *Однос Теорије државе и права према Уставном праву*. Саветовање сматра да постоји потреба разграничења Теорије државе и права од Уставног права, али исто је тако сигурно да се не могу избјећи извесна понављања која су увјетована одређеним заједничким подручјима једног и другог предмета и која су чак и корисна, нарочито ако се ради о излагању мишљења која се не слажу. То је један од начина на који се под-

стиче размишљање и дискусија о појединим проблемима.

„Иако постоји само једна пролетерска држава — ФНРЈ, ипак се опће учење о пролетерској држави мора задржати у Теорији државе и права.

„5) *Питање класификације државе и права.* Савјетовање је расправљало о проблему типова државе и права и дошло је до закључка да је та класификација социолошке нарави. У току дискусије испољила су се два мишљења, од којих једно сматра да класификација у том облику не припада у Теорију државе и права, а друго да је њу потребно обухватити у том предмету.

„6) *Продубљивање појма државе и права као класних појава.* Савјетовање сматра да је прилажење појмовима државе и права било до сада много пута симплистичко и да није довољно водило рачуна о конкретним односима владајуће класе, државне организације и правног система. Учесници такођер сматрају да је на овом подручју нарочито потребно продубити појам бирократије и појам међународног права.

„7) *Систем социјалистичког права.* Закључено је да тај проблем има претежно практично значење и да је убудуће потребно фиксирати оне мисли које су дошле до изражаја у дискусији, али, јер је то проблем од опћег интереса за организацију наставе на правним факултетима, учесници савјетовања предлажу да се он изнесе на идућу Интерфакултетску конференцију правних факултета ФНРЈ”.

Нема сумње да је овај састанак био плодносан, особито као постицај за разраду читавог низа питања. Сагласност која је постигнута у свим главним питањима служиће као сигуран ослонац за даља смела истраживања. Надати се да ће се с оваквим састанцима продужити и даље.

Др. Радомир Лукић

Курс Александра Христова, доцента Правно-економског факултета у Скопљу, из новије македонске правне историје на Правном факултету у Београду. — Средином маја 1953 године, гостовао је на Правном факултету у Београду друг Александар Христов, доцент Правно-економског факултета из Скопља. А. Христов је, на позив Београдског правног факултета, одржао неколико предавања из области новије македонске правне историје за студенте прве године.

Овај кратак курс посветио је А. Христов излагању периода македонске историје од 1833 до 192 године — периода у коме је настала и деловала организација „В. М. Р. О.“ (Унутрашња македонска револуционарна организација), организатор Илиндерског устанка и Крушевске Републике. Неуспех устанка и пропаст Крушевске Републике објаснио је предавач чињеницом да је устанак био прерано изведен кад услови за његов трајан успех још нису били сазрели. У прераном отпочињању устанка главну улогу одиграли су тзв. „врховисти“, агенти бугарског двора, искоришћујући револуционарно расположење маса, са циљем да после пропаст устанка изврше присаједињење Македоније Бугарској.

V. С.

Рад катедре кривичног права. — У току школске 1952/53 године рад катедре кривичног права кретао се углавном у три правца: у правцу наставе и рада са студентима, у правцу стручног рада самих чланова катедре, и у правцу сарадње са другим установама и организацијама ван Факултета.

Наставни рад катедре састојао се, поред предавања и општег семинара, у помагању чланова катедре студентским стручним групама, одржавању вежби ван наставног програма, као и у организовању посета студената појединим установама ради упознавања са радом у пракси.

Рад општег семинара катедре почео је тек у другом семестру, тако да је одржана свега два састанка. Реферати на овим састанцима састојали су се из решавања случајева из праксе, при чему се настојало да на сваком састанку буду додирнута теоретска питања из разних области, тј. из кривичног права, кривично-судског поступка, криминалистике, судске медицине и психијатрије. Тако је на првом састанку поред основног питања о односу између помагања као облика саучесничства и кривичног дела прикривања из чл. 265 Кривичног законика, третиран и низ питања из помених сродних области. Други састанак био је посвећен установи *actiones liberae in causa* и питањима која се у вези са овим институтом постављају у кривичном праву и другим областима.

Чланови катедре пружили су свестрану помоћ стручним групама студената у њиховом раду. Ове групе постојале су за кривично право, за судску медицину и психијатрију и за криминалистику. Поред тога, организовани су, ван наставног програма, посебни састанци — вежбе из кривичног права на којима су читани реферати са дискусијом. У току другог семестра одржано је 13 оваквих састанака.

Исто тако, организована је једна посета Окружном суду за град Београд, где су студенти присуствовали једном претресу, четири посете Криминалистичком музеју и три посете душевничкој болници.

Што се тиче стручног рада самих чланова катедре, одлучено је да се на седницама катедре поред решавања о текућим питањима проучавају актуелни научни проблеми и да се о њима дискутује, те су у том смислу сви чланови катедре узели да припреме по један реферат. Досад су одржана три оваква састанка на којима су читали реферате хон. доцент Н. Срзентић „О продуженом кривичном делу“, о чему је дискутовано на два састанка, и асистент М. Ра-

довановић „О објекту кривичних дела против службене дужности“. Поред тога сви чланови катедре редовно су присуствовали састанцима општег семинара катедре.

Катедра је имала и случајеве да су јој се судови обраћали за мишљење о појединим проблемима. Поводом једног таквог случаја организован је један састанак са претставницима Савезног врховног суда, Врховног суда НР Србије, Савезног јавног тужиоштва и Јавног тужиоштва НР Србије. На томе састанку хон. доцент В. Петровић прочитао је реферат „О прекорачењу оптужбе“, о коме је затим дискутовано.

Посебан проблем у раду катедре претставља обнављање рада Криминалистичког института Правног факултета у Београду. Овај институт претрпео је тешка оштећења за време непријатељске окупације и није радио после ослобођења. Осећајући потребу за институтом, катедра је настојала да његов рад оживи. У томе циљу израђен је нацрт новог статута института, али до обнављања рада у институту још није дошло, с обзиром да још није добијена потребна материјална помоћ за набавку средстава неопходних за рад института.

Мирослав Ђорђевић

Рад општег семинара за државно и међународно јавно право. — Катедра за државно и међународно јавно право, у циљу унапређења наставе, обраде значајних проблема који по свом обиму и природи не могу бити обухваћени општим курсом одговарајућих предмета, обновила је, сагласно одлуци Савета Правног факултета, рад општег семинара као своје установе.

У току школске 1952/53 године општи семинар развијао је живљи и интензивнији рад, нарочито у току летњег семестра. Захваљујући новим могућностима, семинар је добио своје просторије у којима је могао несметано да ради.

На једном сатанку катедре, одржаном почетком летњег семестра, дискутовало се о организацији и садржини рада семинара. Између осталог одлучено је да се у циљу непосредног и сталног контакта са студентима, организује дежурство и да се испитају могућности формирања приручне библиотеке. На тај начин омогућило би се студентима да лакше дођу до потребне литературе за студирање, као и да се непосредним контактом са асистентима постепено уводе у самосталан рад. Истовремено ово би користило солиднијем студирању одговарајућих дисциплина, а с друге стране омогућавало лакшу обраду посебних проблема који интересују поједине студенте.

У току летњег семестра одржано је неколико састанака на којима су докторанди читали реферате: О појму нације — у вези са проблемом самоопредељења; Критички приказ схватања демократије у радовима проф. Ведела (Француска); циклус од три теме — Анархистичке идеје о држави (Прудон, Бакуњин и Штирнер). Реферати су углавном били добро припремљени. У почетку је било слабије учествовање у дискусији, нарочито од стране студената, али се ово касније побољшало.

Један од основних недостатака у раду семинара састојао се у томе што студенти нису учествовали са својим самосталним радовима; осим тога, и дискусију су водили углавном само докторанди и асистенти.

Искуство досадашњег рада семинара показује да је овакав начин рада веома користан, јер омогућује да се обраде и упознају проблеми који досад нису код нас темељније обрађивани (пример са рефератима о анархистичким идејама о држави). Поред осталог омогућује се озбиљнија и свестранија дискусија; и референти и дискусанти ослобађају се свакодневног шаблона и ускости; развија се код њих способност самосталног мишљења и резонова-

ња. То нам показује да у идућој школској години треба још више развити рад општег семинара у чему катедра треба да одигра одлучујућу улогу. Ваља истаћи да су теме из области међународног права посебно дискутоване на састанцима докторанада у Институту за међународне студије. Да би општи семинар што потпуније постигао свој циљ, сматрамо да би ваљало пре свега проширити круг тема које би се у њему обрађивале. Досад су теме углавном биле из области теорије државе. Требало бе, међутим, изабрати разноврсна питања из области уставног права, административног права, поступка, радног права итд. На тај начин могли би се расправљати многи практични и актуелни проблеми.

М. Д.

Први курс на Универзитетском институту за европске студије у Торину. — У послератној Западној Европи све више јача један политичко-идеолошки покрет, инспирисан са различитих страна и прожет различитим утицајима, који има за циљ европску политичку и економску интеграцију, унификацију европског права и афирмацију европског духа — њене заједничке културе, историје и филозофије. Овај покрет подржавају и организују европски федералисти различитих нијанса; њему иде на руку сплет политичко-економских прилика у којима данас живи Европа угрожена различитим противречним интересима великих сила; овај покрет налази своју идеолошко-материјалну основу у различитим политичким и економским потхватама послератне Европе — стварање Европске политичке заједнице у Стразбуру, покушаји интеграције појединих грана европске економије у оквиру Шумановог плана, Зеленог пула, итд. Најзад, у већој или мањој вези са овим покретом, или уподоје с њим, обнављају се или ничу многобројни нови институти,

семинари и универзитети у Западној Европи, чији је циљ научна организација рада на проучавању европске прошлости и садашњости у њеним разноликим појавним облицима, пре свега социолошким, политичко-економским, правним и историско-филозофским (1). Циљ је ових института, затим, да изврше идеолошку-политичке припаднике и симпатизере европског јединства, европске политичке заједнице, како се то лепо каже у једном од проспеката једног од оваквих института: „Ако желите да створите стварну Европу, морате је претходно дефинисати, размишљати о њеним циљевима, сазнати их; европска идеја мора бити проучавана“, а затим: „идеја мора бити конкретизована у стварности“.

У том смислу организован је и Институт за европске студије у Торину, уз Универзитет, који је у кооперацији са сличном установом у Француској, Интернационалним универзитетом у Паризу, организовао фебруара и марта месеца ове године свој први курс. Курс је окупио као слушаоце студенте и асистенте готово свих европских земаља, а као професоре и неколико врло угледних имена на пољу правних, економских и филозофских наука у Западној Европи. Међу њима су били, историчар Жан Диресел са Сарског универзитета и Александар Марк, председник Интернационалног универзитета у Паризу — на курсу историје европских идеја; Гиј Мишо, вице-директор Института за европске студије Универзитета у Сару и Лоран Шампије са истог Универзитета — на курсу основа европске цивилизације; Пјер Дикло са Сорбоне и Робер Пелу из Лиона — на курсу принципи, садашње

стање и будуће перспективе организације европске заједнице. О проблемима европске економије говорили су познати европски монетариста Робер Мосе из Гренобла, Франћеско Вито из Милана и Ђовани Демарија, професор Универзитета Бокони у Милану. О проблемима и границама унификација појединих грана европског права држали су курс Рене Давид, професор на Правном факултету у Паризу и Лоренцо Моса, професор Универзитета у Пизи. Горњи курсеви били су допуњени конференцијама и семинарима из различитих европских политичких и других проблема. Професор Жирш са Рузвелт колеџа у Чикагу говорио је о проблемима Сара у европској заједници, Лоран Шампије о европском географском простору, а професор Франк са Сорбоне о европским језичким групама.

Оно што је било заједничко свим курсевима то је тежња да се у историји Европе и у елементима њених култура, филозофија и идеологија нађе идејна база — политичка и филозофска — за једну будућу уједињену Европу, штавише да се покаже историски развој у том правцу. С друге стране, у анализи данашње европске политичке и економске ситуације стално се подвлачила нужност једне европске интеграције. У већој или мањој мери, са више или мање скепсе или оптимизма, уз мању или већу резервисаност (нарочито француских професора) сви су се изјашњавали и сваки је у свом домену бранио потребу и доказивао научну неопходност једне европске интеграције.

Међутим, у извесном смислу тенденциозно и одређено идеолошко-политички обојене, ове идеје о европском јединству „по сваку цену“ или уз мање или веће оgrade — патиле су због недовољне научне фундираности или есклузивности. Тако на пример социолог Жорж Горнели из Брисла и филозоф Гиј Мишо (иначе изванредан познавалац француске културе и симболизма) уопште нису узимали

(1) Да поменемо само неколико погледа рата формираних института у ту сврху — Интернационални универзитет у Паризу, Институт европских студија у Сару, Институт за европска континентална истраживања у Минхену. Школа за европске студије у Сарбрикену, итд.

у обзир (ни помињали!) место, улогу и допринос словенских народа европској култури и филозофији (и зашто само европској?), већ су Европу везивали само за Запад, а европску историју за грчко-римску и норманско-германску. У оквиру европске економске интеграције преовлађивала је идеја о могућности стварања једног релативно узаног западноевропског интегрираног тржишта и производног рејона, без осврта на источноевропске земље и Балкан. Упоредо с тим ексклузивизам је владао и на политичком плану, где је европска политичка заједница ограничена на неколико западноевропских земаља. И уопште узев радије се претресала историја (често на бриљантан начин у поледу изношења факата) него што се прилазило конкретним питањима, који данас стоје пред Европом и то Европом као целином. Уколико ближе данашњим проблемима, мишљења су се све више разилазила, тако да смо стекли утисак, да је добра жеља ипак оно једино у чему су сви западноевропски научни радници на пољу социјалних наука јединствени.

Но и поред свих слабости, курс је био од користи нашим претставницима који су му присуствовали, као и осталим стипендистима. Контакт са иностраним радницима, упознавање нивоа и проблема западноевропских друштвених наука и изношење наших проблема и ставова, који су наилазили на живо интересовање, — то су резултати који оправдавају што чешћи контакт наших, пре свега млађих, научних радника са иностранством.

И. Максимовић

Задаци органа ОУН на пољу правне проблематике (после првог дела VII заседања Генералне скупштине УН). — Постигнути резултати на првом делу VII заседања Генералне скупштине Уједињених нација у погледу појединих правних питања, која су била на дневном реду Шестог (правног)

комитета Генералне скупштине, су следећи:

I — За питање *дефиниције агресије* образован је комитет од 15 чланова који треба: 1) да поднесе деветом заседању Генералне скупштине нацрте о дефиницији агресије или нацрт дефиниције о појму агресије; 2) да проучи све проблеме у вези с тим питањем, под претпоставком усвајања једне дефиниције путем резолуције Генералне скупштине, као што су: различите форме агресије, однос између дефиниције агресије и одржања међународног мира и безбедности, питања у вези с уношењем дефиниције агресије у кодекс злочина против мира и безбедности човечанства и њеном применом у оквиру међународног кривичног правосуђа, утицај дефиниције агресије на надлежност разних органа УН и сл.

II — У погледу стварања *Међународног кривичног суда* такође је образован комитет, од 17 чланова, међу којима је заступљена и Југославија, коме је наложено да, водећи рачуна о примедбама и предлозима које владе буду поднеле у вези с нацртом статута Међународног кривичног суда, као и примедбама и предлозима учињеним током дебате у Шестом комитету, поднесе деветом заседању Генералне скупштине извештај: а) о утицају и последицама стварања Међународног кривичног суда, као и о различитим методама који би се могли употребити у ту сврху; б) о односу тога суда према Организацији Уједињених нација и њеним органима; в) о поновном разматрању нацрта статута.

III — У питању *кодификације правила о дипломатским односима и имунитетима* (које је на ово заседање Генералне скупштине изнела југословенска делегација) позвана је Комисија за међународно право да да приоритет питању „Дипломатски односи и имунитети“ које је иначе и раније било на листи питања којима треба да се бави ова Комисија.

IV — У погледу питања евиденције, односно публиковања текстова који се односе на међународно обичајно право стављено је у дужност Генералном секретару УН да владама чланицама УН достави једну упоредну студију о томе на који би се најкориснији начин могли публиковати, путем специјалних издања посвећених извесним питањима или у правном годишњаку УН, текстови који се односе на нове чињенице из области међународног обичајног права, као и на активност ОУН у правној области. Поред тога, Генерални секретар је позван да што пре предузме публикавање: а) листе појединих збирки уговора, водећи рачуна о сугестијама изнетим у току дебате у Шестом комитету; б) репертоара досадашње праксе у Савету безбедности.

V — За питање мера за ограничење трајања редовних заседања Генералне скупштине образован је специјални комитет од 15 чланова, који има да проучи меморандум Генералног секретара о томе питању, као и друге документе које би поједине државе у вези с тим упутиле, и да на основу тога поднесе своје препоруке осмом заседању Генералне скупштине. Генералном секретару наложено је, пак, да поднесе извештај о практичним последицама које би имало утврђивање датума отварања редовних заседања Генералне скупштине (убудуће) не у трећој недељи септембра, већ било раније или доцније.

VI — Специјални комитет проучавао је проблем изношења правних питања или питања која имају и правни вид пред Шести Комитет, сматрајући да извесне резолуције, као што су оне којима се тражи саветодавно мишљење Међународног суда правде, или се односе на рад Комисије за међународно право, или предвиђају какву измену правила поступка Генералне скупштине у Шестом комитету, као и сва она питања за која Специјални комитет нала-

зи да је њихов правни вид значајан.

Генерална скупштина одлучила је да се поједина правна питања, или она која имају и свој правни вид, износе пред Шести комитет било обавезно било факултативно. Препоруке за измену правила поступка достављаће се Шестом комитету, а када се за извесна питања сматра важним њихов правни вид, Специјални комитет ће их достављати на мишљење Шестом комитету или ће предложити да их разматра заједнички са Шестим комитетом.

VII — У вези са захтевом за накнаду штете коју су претрпели службеници Уједињених нација на својој дужности (о чему је својевремено дао саветодавно мишљење и Међународни суд правде), Генерални секретар Уједињених нација затражио је од Скупштине да одлучи о даљим мерама, пошто су Јордан и Египат, као одговорне владе, одбиле да исплате накнаде за убијена и повређена лица у току посредовања УН за мир у Палестини. Он је био овлашћен од стране Генералне скупштине да посредује за решење тих захтева, а, у случају неуспеха, да их изнесе на арбитражу. Мада је Јордан већ одбио арбитражу, а Египат није одговорио на предлог у томе смислу, Генерална скупштина је препоручила да се у погледу захтева за накнаду поступи према већ постојећем овлашћењу Генералног секретара.

VIII — Најзад, у погледу исправке кинеског текста Конвенције о спречавању и кажњавању геноцида, која је ступила на снагу 12 јануара 1951 године, Генерална скупштина је резолуцијом наложила Генералном секретару да један оверени примерак исправљеног кинеског текста те конвенције достави свим државним чланицама које се сматрају као потписнице и да од њих затражи нотификацију о пријему или одбијању ове исправке.

М. Д. М.